

Національний інститут стратегічних досліджень
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ТОЛЕРАНТНІСТЬ
ЯК СОЦІОГУМАНІТАРНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Матеріали Круглого столу
29 травня 2007 р., м. Житомир

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир
2007

ББК 60.524.251+60.027+60.028,13

T52

УДК 316.647.5+172.3

Рекомендовано до друку вченою радою університету,
протокол №1, від 31 серпня 2007 року.

За повного або часткового відтворення матеріалів цього
видання посилення на нього обов'язкове.

Висловлені у виданні думки належать виключно авторам.

Редакційна колегія:

В.О. Бакальчук

М.А. Козловець

В.С. Крисаченко

Л.І. Мазука

П.Ю. Саух (керівник)

T52

**Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності:
Матеріали засідання "круглого столу" від 29 травня 2007 р. / За
заг. ред. П.Ю. Сауха – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. –
124 с.**

У виступах учасників "круглого столу" розглянуті філософські аспекти проблеми толерантності, історичні корені проблем полікультурності та формування якостей толерантності в умовах глобалізованого світу, механізми толерантного спілкування і взаємодії в контексті міжкультурної та внутрішньокультурної комунікацій, а також висвітлені різноманітні форми прояву толерантності та інтолерантності в соціокультурному просторі сучасного українського суспільства.

60.524.251+60.027+60.028,13

© Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ВИСТУПИ ТА ТЕЗИ УЧАСНИКІВ "КРУГЛОГО СТОЛУ"

САУХ Петро Юрійович

*доктор філософських наук, професор,
ректор Житомирського державного
університету імені Івана Франка,*

Шановні колеги, дозвольте мені, від імені організаційного комітету, відкрити роботу "круглого столу", який ми проводимо спільно з Національним інститутом стратегічних досліджень та побажати нам усім плідної роботи і цікавих наукових пошуків. Перекоаний, що проблема, яку ми будемо обговорювати, сама собою зробить нашу дискусію зразком доброзичливості і поваги до іншої думки.

Я особисто схильний розглядати толерантність в якості найважливішого принципу інтеграції культурно-історичного досвіду в єдину систему загальнолюдських цінностей. А якщо ширше, то проблема толерантності безпосередньо пов'язана з цілою низкою принципів філософських питань, що стосуються розуміння людини, її ідентичності, можливостей і меж пізнання та взаєморозуміння, діалогу культур і цивілізацій. Практично у всі часи вона була актуальною та активно обговорювалась науковим співтовариством. Але особливо значимою проблема толерантності стала наприкінці ХХ століття. Невипадково ЮНЕСКО 1996 рік проголосила роком толерантності. ХХ століття, наділивши нас небаченою до цього часу силою та прищепивши смак до нового способу життя, про який ми раніше і гадки не мали, не дало нам мудрості тримати під жорстким контролем наші бажання і можливості. Технічний імператив – усе можливе повинно бути здійснене – породив прагнення до безмежного володарювання, тотального панування над природою й повного контролю над людиною. Усе, що не пов'язане з принципом панування, – вдячність, дружба, співчуття, честь, любов тощо, – відійшло на задній план і було позбавлене соціального та культурного престижу. Внаслідок

цього людина значною мірою почала втрачати здатність бачити себе очима іншої, що сьогодні згубно позначається на можливостях комунікації як між окремими людьми, так і між цілими народами.

Одначе повною мірою ціну цих процесів людство почало усвідомлювати в наш час, який так насичений нетерпимістю і насильством. Локальні війни, міжнародний тероризм, міжконфесійні протистояння, міжнаціональні конфлікти, міжетнічна нетерпимість – все це реалії кінця ХХ – початку ХХІ століття. Ніби в одну мить вирвалось зовні те, що довго накопичувалось і акумулювалось в соціумі: енергія злості і ненависті до всього несхожого, до людей, які розмовляють іншою мовою, сповідують іншу релігію, керуються іншою системою цінностей. Насильство стало сьогодні методом практичної дії, яка обумовлює хаос і безладдя в суспільстві, різні форми деградації людини. На моє глибоке переконання, протистояти цій руйнівній силі може лише ідея ненасильства, яка виходить з визнання свободи кожної людини й разом з тим – пов'язаності усіх людей у добрі та злі. Ви розумієте...: добро, як і зло, не факт, це справа вибору. Тому ніхто не убезпечений ні від добра, ні від зла. Ось чому ідея ненасильства передбачає, по-перше, відмову від монополії на істину, готовність відступити від власної позиції, піти на компроміс. По-друге, критично ставитися до власної позиції з метою виявлення того, що могло б жити ворожість до неї. По-третє, поспробувати поглянути на ситуацію очима опонента з метою зрозуміти його й знайти для нього можливість вийти із ситуації, не втративши "обличчя". По-четверте, боротися не проти людей, а проти зла. Й, нарешті, по-п'яте, ідея ненасильства вимагає повної відкритості поведінки, відсутності стосовно опонента будь-якої облуди, ошуканства й тактичних хитрощів. Іншими словами головною метою цієї ідеї є налагодження стосунків між людьми, перетворення ворогів на друзів.

Звісно, ненасильство вимагає від людей більшої сили духу, ніж насильницька боротьба. Його здійснення передбачає небувалого виявлення здатності людини бути особистістю. А для цього потрібно докласти немало зусиль для ствердження нової парадигми мислення і поведінки – толерантності, яка є не просто смисловим продовженням індивідуальної свободи, а й ефективним принципом організації соціального життя. У людства вже немає вибору: або воно відмовляється від насильства, або – загине. Далі межа, за якою усе втрачає сенс.

Необхідність осмислення проблеми толерантності стає ще очевиднішою коли звернемось до наших вітчизняних реалій. Нетерпимість і злість переповнили усі капіляри українського суспільства, витворивши "новітній феномен баби Параски" і заповнивши вулиці, майдани й парламентську залу. Україна обрала демократичний шлях розвитку, політичний, світоглядний плюралізм, розмаїття політичних партій, релігійних конфесій стали характерними ознаками сучасного українського соціуму. З одного боку, полікультурність, суспільно-політична, релігійна диференціація суспільства постають як важливі характеристики його демократичності, як практичний вияв свободи, а з іншого – як фактор, що призводить до деконсолідації соціуму, спричиняє вузлові точки напруженості, конфронтаційні процеси в політичній, етнонаціональній, релігійній та інших сферах життєдіяльності суспільства.

Виразною стала тенденція нетерпимості, що нині перетворилась у константу в сфері політичних, національних і державобудівничих відносин. Як поняття, вона характеризує певний вектор в суспільних, політичних, національних, культурних відносинах: коли одне "ми" чи "я" прагне принизити, поставити в рамки меншовартості ідеї, повчання, світоглядні орієнтації і цінності інших "ми" чи "я" на догоду своїм переконанням, уявленням, догмам, розглядаючи це як принцип їх захисту, підтвердження їх абсолютної істинності. Ця нетерпимість орієнтована на заперечення ціннісного, світоглядного розмаїття, а нерідко на насильницький пошук одноманітності. Іноді здається, що цьому вже немає кінця і краю.

Не думаю, що ми сьогодні знайдемо рішення цих проблем. Та й чи існує воно взагалі, важко сказати наперед. Впевнений лише в тому, що наша дискусія з цього приводу, а згодом і конференція, яку ми збираємось провести в жовтні цього року, не залишиться поза увагою широкої громадськості. А це вже немало.